

הבהרת מושג "אזרחות"

בסוף המאמר הוספתי שאלות משוב, שאתרגם בכל ראש חודש לסטטיסטיקה של משאל-עם לא רשמי, אשר תוצאותיו ישלחו כל ראש חודש למרכז מחקר ומידע של הכנסת, על מנת לאפשר גישה אליהם לכל – ובראש וראשונה לחברי הכנסת ושרי הממשלה: דעתך תישמע.

מונח האזרחות בחוק יסוד הלאום החדש אינו ברור לי דיו – ואם הוא ברור, אזי הוא פשוט אינו נכון. אינני משפטן ואינני רב, אולם משתדל אני לשים לב. האם יש באמת בינינו "רוב" לעומת "מיעוטים"?

וראשית, עובדה: הטבע אינו מתנהג בהיגיון אנושי ואינו שוויוני: כאשר המציאות חזקה מהסביבה המגוננת שהאדם בונה בשכלו, ההיגיון המשפטי או האנושי נידון לכישלון. כהוכחה קטנה לכך, אנחנו אומרים שיריב פלוני הצליח "נגד כל היגיון". על כן, אינני מתכוון כלל לדון כאן בהיגיון משפטי¹, היגיון כלכלי או אפילו היגיון "פשוט", אלא להניח מספר עקרונות למחשבה. מתקיימות במדינת ישראל כמה מחלוקות עקרוניות: מיהו יהודי, מהי יהדות, איזו מין יהדות תקיים או לא מדינתנו², מהי דמוקרטיה, מה אופי הדמוקרטיה במדינתנו, מהו אופי הציונות, איפה מתחילה והיכן נגמרת מדינתנו, האם ביטחון הוא רק הגנה סבילה או כולל גם פעילות יזומה ... אני מבקש כאן רשות להבהיר את תפיסתי על נושא האזרחות בכלל, ועל חזיון האזרחות במדינת ישראל בפרט. בגלל ריבוי העמדות וקוטביותן בנושא זה, ההכרעה עדיפה דרך משאל עם, אפילו לא רק בכנסת ובוודאי לא בבית משפט כלשהו: כרצוננו הדבר ובאחריותנו, האזרחים.

שוב מעט היסטוריה

משהחלה תקופת החקלאות והאנושות הפכה נייחת, אצל רוב בני האדם היתה צמידות בינם לבין שטח פעילותם³, עד כדי כך שהחקלאים הפכו לצמיתים – כאשר שטח עבר מיד מושל אחד ליד מושל אחר, כל מי שחי על שטח זה נחשב מיידית רכוש מועבר יחד אתו. מעטים האנשים שלא היו צמודי קרקע: סוחרים בינלאומיים (בין-עירוניים הוא מונח נכון יותר), יוצרי נשק ועוד מספר בעלי מקצוע לא נפוץ, ו"כמובן" בעלי עושר מופלג.

ב"דמוקרטיה" היוונית העתיקה וברפובליקה הרומית, רק גבר עשיר היה אזרח, ועושרו קבע דרגתו: העשירים ביותר יכלו להיבחר למשרות שלטון ציבוריות ואילו "סתם עשירים" נהנו רק מזכות הבחירה. לעניים, לנשים, לילדים ולעבדים לא היתה זכות בחירה והם נחשבו רכוש לכל דבר, על כל המשתמע מכך. בין השאר, ביוון ובהתחלה כמו ברומי, רק אזרחים יכלו לשרת בצבא. כשהכיבושים הרומיים התרחבו ולא יכלו לגייס מספיק אזרחים לשורות הצבא, הצטרפו מהפכה פוליטית של ממש בסוף עידן הרפובליקה הרומית כדי לגייס לצבא הרומי גדודים של עניים⁴.

¹ מה זה אם לא סביבה ערטילאית מוגנת, תלושה ונפרדת לחלוטין מהטבע, מהסדר, מהצדק ומהמוסר גם יחד?

² להבדיל מאופנות קיום היהדות אצל כל פרט מעמנו או אצל כל קהילה.

³ כאשר חרשת ניר, השדה הפך לנחלתך. הסיסמא "עוד שדה, עוד בית" נובעת מאותה הבנה.

⁴ ואז, בתום תקופת חוזה שרותם (בין 3 ל-5 שנים לפחות לחייל מהשורה), העניקו לקצינים שטח חקלאי, כך שהפכו בעצמם אדונים ועשירים (יחסית). אגב, כך התחיל מה שאנחנו קוראים לו "ווילה" – זו היתה חווה עצמאית לאורך גבולות מחוזות שנכבשו זה עתה; היה על העני לשעבר, שהצליח להימנות לקצין, להגן על שטחו; לכן הוא העסיק חייליו לשעבר (שרצו בכך) וגם בעלי מקצוע שונים: עם הזמן, כך רוב הווילות הפכו לעיירות.

גם במדינת ישראל הנוכחית, ראינו ושמענו אנשים עמידים – העליטה הכלכלית, לרוב גם בעלי פנסייה תקציבית, שהצהירו בפה מלא שהם הכלכלה, הם השלטון, הם הצדק, הם הכוח, הם "המדינה" וכדומה: זו תפיסה מיושנת היסטורית שאין לה אחיזה ממשית במציאות חברתנו.

אודות מושג האזרחות

משפט: האזרחות אינה נתונה; היא נרכשת באחריות לכלל ומתבטאת במעשים בלבד.

לרוב מניחים שאזרחות מולדת ונובעת מהמכורה⁵ או באה בהורשה. חוק השבות מעניק אזרחות ישראלית אפילו לנכד של מנוח שנולד יהודי, מצא בת זוג חילונית⁶ וילדיהם לא גדלו כיהודים⁷: הורשה הומאופטית רחוקה מאוד⁸. רבות שומעים גם על הקשר בין קרקע לבין אזרחות⁹. יש גם הגורסים שקשר נישואין מעניק אזרחות. אפילו מקובל ברוב המדינות להניח שמי שנולד בארץ מסוימת מקבל (גם) את האזרחות הרווחת במקום לידתו, למרות ששני הוריו בעלי אזרחות שונה.

דוגמא אחרונה זו מחזקת את ההשערה שאין בנושא כל היגיון: חוק נכון אינו סובל יוצאים מהכלל וסייגים¹⁰. לתפיסתי, המשוואה "מכורה שווה אזרחות" אינה נכונה; לחידוד הנושא, במידה רבה משוואה זו משולה בעיני לאמרה לפיה כל מי שנולד בבית חולים אוניברסיטאי הוא רופא מלידה. אינני מבין את ההנחות הללו. הַיְמִי הביניים אנחנו? האם המילים 'תושב', 'אזרח' ו'צמית' מילים נרדפות הן? האם שינוי כתובת מצד זה של "הקו הירוק" לצד שני גורר שינוי אזרחות? האם שייכות למדינה מועברת ב-DNA? האם היא עניין משפחתי דרך חתונה, או היא עניין פרטי בלבד?

בכלל, למה האזרחות אוטומטית? הרעיון של חוק השבות¹¹ הוא שליהודי יש בחירה, ויש לה מחיר! בחירה, כי יהודי אינו נאלץ לעלות לארץ ועדיין יחשב יהודי¹². ומחיר, כי בינתיים לרוב העולים לפחות, בחירה זו עלולה לגרור אחריה מחיר דמים ומחיר דם בנוסף לאובדן הנוחות והאמצעים החומריים הנלווים לווייתור על המקום הראשוני בו גדלו. גם הגישה של השלטונות במקומות הנקראים "שטחים" כלפי המכונים "מתנחלים" וכלפי הנקראים "בני מיעוטים" אומרת שאזרחות אינה נקנית במקום הלידה או המגורים. אפילו כאשר בני שתי אוכלוסיות אלה בעלי אזרחות ישראלית, ברם במזיד הם אינם נחשבים שווים ואינם נהנים מזכויות ומשירותים ככל שאר האזרחים, גם אם הם משרתים בצה"ל ומשלמים מיסים למדינתם-מכורתם. טוענים שמקום מגוריהם נכבש אך 50 שנה לפני, "ולכן" על פי גחמותיהם של רבים וקולניים במנגנוני השלטון, גם אותם ה"מתנחלים" שנולדו מעבר לקו דמיוני מוגדרים חסרי זיקה לאדמותיהם ולמקומות

⁵ תרגום המונח "מכורה" בצרפתית, למשל, הוא terroir, מונח שרבים מכירים מתחום היינות או הגבינות. למעשה היום הפירוש הוא "מחוז", "אזור". למכורה אוכלוסיה דוברת שפה אחת, כלכלה שמאפשרת קיימות ללא עזרה חיצונית, לרוב שפה נבדלת (חשבו על הקנטונים בשוויץ, למשל, או על האזורים השונים בבלגיה, בספרד) או אפילו דת משלה (חשבו על הודו). לגבי מדינת ישראל, מדובר בגליל, בנגב, בשומרון, וכדומה.

⁶ או היא מראש מאמינה בכל דת אחרת, אבל לא מי שהמירה דתה.

⁷ חוק השבות, סעיף 4א, תיקון משנת 1970 לנוצרים.

⁸ על פי ההלכה, אין לנכד או נכדה כמוגדר בחוק זה שום קשר ליהדות. אלא שהתיקון השתלם למפלגה מסוימת בזמנו, כי אפשר להעניק זכויות עולה למי שאינו אלא מהגר עבודה, טפיל פוליטי או חתרן לעומתי.

⁹ לעיתים אומרים "הבעיה הדמוגרפית" כדי להסתיר את מהות הנושא. אימרה זו בוודאי אינה נכונה לגבי יהודים שנולדו במה שנקרא "שטחים" בפי כמה מאתנו.

¹⁰ ברגע שמוצאים מהכלל, סימן שמדובר ב"פוליטיקה" במובן הרע של המילה בלבד, ולא בחוק נכון.

¹¹ כמו גם מנהגי הגיור.

¹² גלותי, כאשר יתעקש על כך. למרות הסעיף המפורסם 4א, מי שלא נולד יהודי על פי ההלכה לא יכול להיקרא יהודי, אפילו כאשר על פי החוק, הוא יכול ליהנות מזכויות של יהודי: זכויות אינן מהות.

יישובם, ורכושם נחשב הפקר; ואילו הפולשים הערבים כן נחשבים בעלי זיקה למקום מושב היהודים ולרכוש של אלה. מעמד הדרוזים, הצ'רקסים, הנוצרים, הבדואים ועוד, גם אינו ממש שוויוני בפני נציגי החוק והשלטון. אין פה שום היגיון ושום שוויון; כן יש התעמרות בחסרי חשיבות פוליטית; לכאורה לפחות.

לא רק אצלנו עם חוק השבות, גם במדינות אחרות גורסים שאפשר לאמץ אזרחות – חוקים שונים מסדירים אימוץ אזרחות שונה מזו המוענקת בלידה. רוב חוקים אלה מניחים תנאים מסוימים לקבלת האזרחות: דיבור בשפת המקום, שיוך אתני, שיוך דתי, תקופת השתקעות מסוימת, עבודה המזכה בתשלום מיסים וכדומה תנאים שונים הנהוגים במדינות השונות.

היסטורית, עד הופעת הלאומיות ומדינות הלאום לפני קצת יותר ממאתיים שנה, האזרחות היתה עניין מקומי: שייכות לעיר או לאציל, לפעמים למחוז. בחלקים מסוימים בעולם, זהו המצב גם היום אפילו כאשר שורטטו גבולות חובקות מספר מיעוטים. תוצאתו של מצב זה במדינות "מעורבות" היא לרוב מלחמות אזרחים פחות או יותר גלויה¹³.

למדונו, שעד המהפכה הצרפתית התקיימו שלושה מעמדות בחברה האירופית. במדינות מתקדמות יותר, המעמדות עודכנו, כי התרבות השתנתה תכלית השינוי, והיום הם ארבעה: תייר, תושב, אזרח, ובשנים האחרונות נוסף המעמד הרביעי – מחבל או טרוריסט. כל המעמדות נהנים מאותן תשתיות ברמות אלה ואחרות, בין פיזיות¹⁴, בין מוסכמות¹⁵. אגב כך, כל המדבר על גזענות ועל מדיניות נפרדת לגבי אוכלוסיות שונות בישראל ("אפרטהייד") מניח תשתיות, מוסכמות ושירותים שונים לכל קבוצה: אין דבר כזה היום, בארץ לפחות¹⁶.

עד כאן הצגתי את הנושא כפי שאני חווה אותו יחד עם בעיותיו. להלן אלך מהמקובל לכאורה אל החידוש בתפיסתי.

1. התיירות לא היתה ממש קיימת עד לפני כ-100 שנים, אלא היתה מצומצמת לעליות לרגל – וגם זאת רק לבורגנים או לאצולה – או לצרכי מסחר והשתתפות בירידים בינלאומיים שהתהוו עם הזמן במיוחד בערי נמל מסוימות או בצמתי דרכים חשובות. גם היו נסיעות לצרכי לימוד אצל מיעוט מזערי של אנשים. מעמד התייר וכל התעשייה סביבו התפתחו בעקבות המהפכה של ראש ממשלת צרפת ליאון בלום, כאשר החליט להעניק לראשונה בעולם עשרה ימי חופשה בתשלום לכל הפועלים, בשנה 1936 לנוצרים: תעשיית התיירות בת פחות ממאה שנה ורק עכשיו מתחילים להפנים מהם יתרונותיה ונזקיה האמיתיים. תייר נמצא זמנית במדינה בה אינו אזרח ואינו תושב, פטור משירות ומתשלומי מיסים ישירים, לפעמים גם פטור ממיסים עקיפים, אבל יכול ליהנות מתשתיות ומזכויות מסוימות¹⁷. הוא גם אינו יכול לבחור או להיבחר. מעמד זה תמיד תחום בזמן ומטרותיו הנאה ורכש, בין אם רכש חוויות, בין אם רכש מוצרים, לעיתים גם רכש ידע¹⁸ או

¹³ להזכיר את יוגוסלביה, ספרד, הודו, רוסיה, סין, לוב, עירק או סוריה, ועוד מדינות אחרות, בעיקר באפריקה?

¹⁴ כבישים, חשמל, תקשורת, מים, ביוב ועוד.

¹⁵ חינוך, בריאות, ביטחון וכדומה.

¹⁶ מקומות בארץ בהם יש שוני בחינוך, הוא תמיד היענות ללחץ המיעוט עצמו – זה בידול עצמי ולא אפרטהייד!

¹⁷ כגון ביטחון ושירותי בריאות חירום.

¹⁸ ארכיאלוג, סטודנט, חוקר וכדומה. ברוב המדינות, עיתונאים נהנים גם זכויות עודפות של תיירים רגילים.

פרנסה¹⁹. הסגל הדיפלומטי המוצב בכל המדינות מהווה סייג של מעמד התייר, ובהתאם לאמנות דו-צדדיות נהנה מזכויות מסוימות שתייר אחר, או אפילו תושב או אזרח, אינו יכול ליהנות מהן.

2. ברוב המדינות, התושב חייב במיסים ישירים ועקיפים, אך לא בשירות צבאי או אחר ונהנה רק מחלק הזכויות – בחלק מהמדינות, אין הוא זכאי לביטוח לאומי, למשל. לרוב הוא יכול ליהנות מהזכות לעבוד ולקבל שכר, לפעמים אפילו להיות הבעלים של רכוש. אין הוא יכול לבחור ולהיבחר ברמה הלאומית; בחלק מהמדינות, הוא כן יכול לבחור ברמה המקומית – אך לא להיבחר; אין הוא רשאי להימנות לתפקידים מסוימים כגון פקידות במוסדות לאומיים או כספיים, שיטור, השתתפות בחבר מושבעים וכדומה סייגים. ניתן לגרש תושב מהמדינה בה הוא שוהה. מעמד זה קבוע ונאמן לעמדת "הנוסע חינם", מטרות התושב הן ניצול. בישראל, נהוג להגדיר גם מעמד של תושב ארעי, תחום בזמן, לצד תושב קבע: בעיקרו אין שוני בזכויות ובחובות, חוץ מהגבלת זמן עד המעבר למעמד אחר; איני מבין מה נחיצות הגדרה מדומה זו של ארעיות התושבות.
3. חובות האזרח כוללות הן תשלום מיסים ישירים ועקיפים (תמיד) ולרוב גם שירות כזה או אחר²⁰ ולעומתן הוא נהנה מכל הזכויות והתשתיות שהמדינה מקנה. ברוב המדינות הדמוקרטיות, רק אזרח, באמצעות נציגיו הנבחרים, מחזיק בריבונות על שטח ולא ניתן לגרש אזרח ממקום מושבו²¹. מטרות האזרח הן פיתוח וקיום תשתיות מדינתו והחברה החיה בה. כפי שהסגל הדיפלומטי הוא סייג למעמד התייר, כך בהרבה מדינות נציגי העם (חברי פרלמנט) עשויים לזכות את עצמם בזכויות נוספות מסוימות, כגון חסינות עניינית.
4. ואילו המחבל מתחזה לאחד המעמדות האחרים למרות שלמעשה מטרותו אינה הנאה, רכש, שימוש, ניצול או קיימות, אלא גזל והרס התשתיות, הרכוש, המרקם חברתי והחיים עצמם של שאר המעמדות. המחבל אינו מכבד את חוקי קהילתו או מדינתו²². בדין, כפי שהמחבל שולל כל, אין חוק שחל עליו, אפילו כאשר יטען שהמשפט או הצדק לצידו ("א-דאולה מענא"). אגב כך, חשוב וחובה לזכור: אין לאויבי מדינה כלשהי זכות להחזיק או לרכוש נכסים במדינה השנואה²³. אי לכך, ראוי להדגיש כי הגיונית, כל המשתייך לאויב ישראל מוצהר אינו רשאי לתבוע בעלות על נכס כלשהו בתוך הגבולות המוגנות בידי צה"ל²⁴.

אמנם נוח, אמנם מידי, להגדיר אזרחות כנובעת אוטומטית ממקום הלידה, כזיקה ללאום או לדת מסוימים, כהורשה מהורים או כנדוניה של בן או בת הזוג, אולם הורשת אזרחות היא אופנה בלבד ונראה לי שאינה טובה ואינה מדויקת. אדם נולד עם תורשה של מאפייני גוף מסוימים; הוא אינו נולד עם אזרחות, עם דת, או עמדה פילוסופית או פוליטית: אלה נובעות מחינוכו ומבחירותיו

¹⁹ לרוב, תיירות פרנסה תלויה במתן אישור מסוג "ויזה" או "אישור עבודה". לא כל מדינה מוכנה להעניק אישור כזה. אישור זה תמיד תלוי מדיניות ופוליטיקה ויעיד על כך מעמד שב"ח, שהוא עברין נטול זכויות חוקיות.

²⁰ לא תמיד ולא בכל המדינות!

²¹ בישראל, מותר וחוקי לגרש מרכוש וממקום מושבם אזרחים המכונים "מתנחלים".

²² בין השאר, כל המסייע לשב"ח או למסיג גבול על ידי הסעתו, החבאתו או העסקתו, מתכחשים לחוקי מדינתם ופועלים נגדה, וכתוצאה מכך מעמדם הוא של מחבל, לא של תושב או אזרח.

²³ במהלך מלחמת העולם השנייה, למשל, כל נכסי יוצאי יפן בארה"ב נתפסו והאנשים הושמו במחנות, משפחות שלמות.

²⁴ החוק אינו מגדיר זאת למיטב ידיעתי, ובכל זאת בתי המשפט גורסים הפוך: זכות על רכוש של בני עם עוין לישראל, אפילו מדומינים או שקריים, תמיד עדיפה על זה של אזרחי ישראל היהודים.

בהגיעו לגיל מסוים, והן כולן עשויות להשתנות בחלוף הזמן. ונכון הוא שברירת המחדל הפשוטה היא לקבל את הקיים מסביב ולא להרהר בדברים אלה. אך כאמור, כפי שאפשר להמיר דת, כך קיימים חוקי התאזרחות והגירה, לפיהם האזרחות נתונה לבחירה בהינתנם תנאים מסוימים שהכלל כופה²⁵.

בעיני כאמור, אזרחות היא בחירה ומאמץ גם יחד, ושניהם מכוונים לקיימות החברה תוך ביטול עצמי מסוים ולפחות רגעי (רגע ארוך, במונחים של שנים). אולם גם בתרבות צרכנית כשלנו, חשוב להוסיף גם התנהגויות אחרות כדי לזכות באזרחות "מלאה": נאמנות, כיבוד הזולת, ובמדינת ישראל, אפילו הבדלה בין קודש לחול. שלוש תכונות נרכשות אלה מתנגשות עם תרבות הצריכה הנוכחית, המעדיפה אנשים בודדים שמסוגלים "לקפוץ" תמיד להזדמנות יותר זולה או יותר מפתה ולנצל, "להרוויח" כמה שיותר. אלא שבלי נאמנות לא ניתן לקיים משפחה וחברה, גם לא מדינה²⁶. בלי כיבוד הזולת – כלומר, לפחות היכולת להקשיב לו בלי לשפוט אותו לרעה מיידית בגלל מאפיין כזה או אחר, כולל השתייכות מפלגתית או דתית, או רמה כלכלית – גם אין אפשרות לקיים חברה דמוקרטית ומשפט הוגן. וברור שהוצאת מושג הקדושה מאוצר המושגים שלנו אינו מאפשר לא כיבוד הדדי וגם לא נאמנות.

יתכנו מצבים של אובדן אזרחות כפוי: מי שחותר נגד קיימות החברה על ידי מכירת סמים אסורים אינו רשאי להישאר אזרח ומייד עם הרשעתו חייב להפוך לתושב; מי שרצח²⁷ חייב להפוך מייד עם הרשעתו לתושב; מי שאנס את זולתו ונמצאו הוכחות תומכות למעשיו חוץ מהודעות המעורבים, חייב להפוך מייד עם הרשעתו לתושב; גם מי שחותר נגד קיימות החברה על ידי סיוע לאויבי אותה חברה, או שיבוש פעולות חוקיות של כוחות הביטחון שלה²⁸, גם הוא לא יישאר אזרח וחייב להפוך לתושב. וכיוצא באלה מקרים קיצוניים, שכולם הם חתירה נגד החברה וקיימותה לאורך זמן. חברה דמוקרטית אינה מחויבת שקט, היעדר מהומות, או היעדר הפיכות; היא כן מחויבת שלום – ותנאי בסיסי לשלום הוא קיימות החברה.

ונכון, שציבור אנשים לא קטן רואה במדינת ישראל "גלות" או "כיבוש" ומתנגד לכל חוק הנחקק בה, בוודאי מתנגד למחיר²⁹ ולתוצאה של בחירתו לגור בינינו כאן. חלקם מסרבים לדבר בשפת המקום אלא מדברים בניב אחר. חלקם מרגישים זרות אפילו עד כדי שלילת סמלי מדינתם או

²⁵ ברצוני להעיר כאן הערה בסיסית: כפי שאדם גדל ומתבגר בגופו, כך הוא מתבגר גם ברגשותיו ובמוסריותו – ובשלושת התחומים האלה הוא חייב לא רק לתת לטבע לעשות את שלו, אלא הוא צריך גם ללמוד ולרצות להתבגר ככל יכולתו. בגוף, אדם יעסוק בספורט המתאים לאישיותו ולגילו כדי להיות בריא; וכך בשני התחומים האחרים. תהליך זה תקף גם לחברות ולמדינות. בעיני, חברה שרק מתגבשת מחפשת קודם לנצל כל מה שהיא יכולה (זה שלב "התושב" אצלי), בהמשך היא מתבגרת לשלב של קיימות (קראתי לשלב זה "אזרחות", הכולל בהכרח נאמנות), וכאשר תתבגר ותבשיל עוד, היא תגיע לשלב של כיבוד הזולת ואמינות – השלב שנביאי ישראל תארו בפסוק "וגר זאב עם כבש" – ובשלב זה, אותה חברה כנראה חסינה מהתקפות אויבים, אלא כל העולם יאריך אותה ויחפש להעתיק את חוקיה. התפתחות זו תלויה כולה ברצון כלל המשתייכים לאותה חברה, לאותה מדינה – בעיקר לרצון העליטות שלה: התפתחות זו יכולה לארוך דורות מעטות בלבד, והיא יכולה להתארך לאורך אלפי שנים... אם החברות שסביבה יאפשרו זאת.

²⁶ בוודאי לא מדינה מתגוננת כשלנו.

²⁷ רצח אינו הריגה בלבד, אלא מתווספים לה כוונת זדון ותכנון. רצח היא עבירה פלילית ואינה קשורה כלל לפגיעה טרור, שהוא התנכלות מלחמתית על בסיס רעיוני, פוליטי או הגות – לאו דווקא דתית.

²⁸ בשום פנים ואופן אין כוונתי למי שמשותף בהפגנה למשל, אפילו אלימה או "אסורה", כי דבר זה בוודאי בתחום הנכון של הדמוקרטיה והחופש – יש ויאמרו בצדק אפילו חובה אזרחית. ואולם חשיפת סודות, העברת כספים או סיוע פעיל אחר לאויב מוצהר (כגון תמיכה ב-BDS), כן כאלה פעולות חותרות נגד קיימות החברה.

²⁹ שירות כזה או אחר, קיום חוקים ותשלום מיסים מלא: במילים אחרות, כיבוד רצון הכלל וטובתו על פני הרצון והטובה האישיים המיידיים.

פעולה נגדה, למשל על ידי שריפת דגלים או הרס מתקנים ציבוריים או לאומיים, לפעמים עד תמיכה, מילולית או מעשית, באויבים מוצהרים של מדינתם. אישית, אני מכנה אנשים אלה "סרבני גאולת ישראל". נראה לי, שציבור זה חייב לקבל על עצמו, ולו בכפייה, את תוצאות בחירתו: אם הוא בגלות או בכיבוש אין לו זכות לשימוש חופשי בשירותי המדינה ובתשתיותיה³⁰ ויהיה עליו לשלם מחיר מלא ולא מסובסד בעבורם, כפי שהמדינה קיבלה על עצמה להפעיל. כי אם אין מקבלים את ישראל כמדינה, אם אין מכירים במערכות החוקים והמשפט שלה, אם משתמטים משירות, אם משתמטים מתשלום מיסים, אם שפת הדיבור – לפחות מחוץ לבית – אינה שפת המדינה, אם מבזים את סמלי המדינה, למה זו תפנק ציבורים אלה בפינוקים הנלווים למקום מגוריהם בלא שישלמו מחיר הוגן על כך בשלב זה או אחר של חייהם? קהילתם יכולה, אם תרצה ותהיה מסוגלת לכך, לפנקם. זה נכון לכל העולם, אולם בגלל ריבוי קהילות אלה בישראל, דומה כי עדיין לא גיבשנו אמנה לאומית, עוד לא גיבשנו "קהל ישראל"³¹ – בינתיים יש בקושי בנמצא "עם ישראלי" מסוכסך עם עצמו ומבולבל גם לגבי זהות אזרחי המדינה.

בתפיסתי, נולדים תושבים, מתחתנים תושבים והמכורה, ההורים או בני הזוג מעניקים רק תושבות. כי בעבורי כאמור, אזרחות היא בחירה אישית פעילה תוך מאמץ מתמשך למען הזולת בלבד, לא מענק אוטומטי – ושוב יעידו על כך חוקי ההתאזרחות ובתוכם גם חוק השבות. לאלה העושים מאמץ כגון אימוץ שפת המקום, תשלום מלוא המיסים ושירות נאמן למען הכלל ללא תמורה תוך ביטול זמני של הנוחות האישית, לאלה ניתנות זכויות מלאות שנקראות בשפתנו זכויות אזרחיות – ביטוי האומר הכל. תושב נהנה מהתשתיות ומהזכויות המוענקות על ידי הכלל לכל; אך הוא לא יוכל ליהנות מהזכויות השמורות לאזרח בלבד.

עמדתי דומה כלפי מי שנולד יהודי, כי כדי להיחשב באמת יהודי, לפחות ברית מילה, ומדי שנה צום כיפור, סדר פסח, שמירת שבת מחוץ לבית ושמירת כשרות במרחב הציבורי, הן פעולות מחויבות המציאות. לא נראה לי שאפשר להיקרא יהודי בפחות מכך, אלא אולי למען נוחות פוליטית רגעית תוך אימוץ שיחדש³². כך גם מי שאינו נוטל חלק בשיח הציבורי, לעולם לא קורא עיתון, לא שומע או לא רואה חדשות, לא מצביע בבחירות ולא מתערב בחברה ובמרשתת אלא כדי לשלוח "סלפי" – כזה אינו יכול להיחשב בעל תודעה דמוקרטית: גם פעולות למען הדמוקרטיה מתבצעות מדי תקופה והן זכויות וחובות בו זמנית.

לתפיסתי בקיצור, אין דמוקרטיה, אין יהדות, אין אזרחות וגם אין למדנות ללא מאמץ אישי³³, ללא הקרבת זמן, דמים, השליות אישיות (ego בלעז) ואם צריך – דם! אין מדובר כלל כאן בטוהר המחנה, אין מדובר בכפייה. להיפך: מדובר בקבלה מרצון של מחיר אישי למען הכלל, לפחות פעם בחיים לאורך תקופה מוגדרת כלשהי. שוב, אני משוכנע בפשטות שהזיקה בין הקרקע לאזרחות, לנתינות, דוחה את הפיכתנו לקהל ישראל ומשאירה אותנו בדרגה של עם ישראלי, בדרגה של עם

³⁰ אין לו זכות להנחה בארנונה, למשל. במדינות מסוימות, אין לו זכות לתשלומי ביטוח לאומי.
³¹ אסביר את ההבדל בין "קהל" ל"עם" על ידי דוגמה מעולם המוזיקה: בקונצרטים, בסוף מנגינה, המאזינים מוחאים כפיים כל אחד לפי רצונו וקצבו – זהו "עם". אולם בעקבות ביצועים מעולים, מיוחדים, פתאום כל האולם מתחיל למחאות כפיים בקצב אחיד וכולם מרגישים תוספת התעלות: המאזינים הופכים ברגע זה ל"קהל". ואם תזכרו בציווי האלו-הי למשה רבנו "הקהל את העם", לזה הכוונה: תן לעם יעד נשגב והם יהפכו לקהל.

³² לפעמים אומרים "תקינות פוליטית" או "סטטוס קוו" לאותו מושג, שכל כולו מכוון להרס המרקם החברתי המגוון, העשיר.

³³ "בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מועדך".

ככל העמים. בסיס האמונה היהודית אחר; הוא בבחירה חופשית של התנהגות מסוימת ("בר מצווה"), על מחירה ותוצאותיה הברוכות, הוא ברית הדדית בינינו לאלוהינו, הוא היותנו עם שונה מכולם... עד שכל שאר העולם לומד מאתנו ומאמץ את לקחי חיינו.

אם כן, מתי תושב יהפוך לאזרח, לתפיסתי? במילוי תנאים מוגדרים של שירות למען הצלת הכלל או לפחות למען פרט זר לו, בתשלום מיסים ובהצהרת נאמנות לכלל ולחוקיו. אדם יכול לבחור להישאר תושב כל ימי חייו וזה בסדר ואפשרי; אך הוא חייב לרצות להפוך לאזרח ולהראות את רצונו על ידי מעשים מסוימים. בדיוק כפי שגבר יכול להיוולד יהודי, אך יחשב כך רק אחרי ברית מילה, הנחת תפילין וקריאה בתורה לפני קהל, ולו פעם אחת בחייו.

אני מונה שבעה עקרונות חשובים להגדרת שירות המאפשר אזרחות:

1. עיקרון ראשון: שירות למען הכלל או זר מוחלט וכרוך בלימוד מיומנויות, שאינן מועילות לרווחתו של המשרת, בוודאי בטווח המיידי.
2. עיקרון שני: שירות הוא מאמץ למען הזולת כאמור, לרוב למען הצלתו ולמען רווחתו³⁴. כמוכן, שירות אזרחי מתאים ושירות צבאי על אחת כמה וכמה; אבל גם יכול להיות מגורים אצל חולה סיעודי, עני או ערירי תוך תמיכה בו, שירות באגודת "השומר החדש", או עזרה ותמיכה להורים של ילד מפגר; אפילו תרומת איבר מגופו לזר מוחלט, הכל בלי לקבל על כך שכר והם אינם בני משפחתו המורחבת, בני קהילתו או בני אותו שבט. שירות יכול להיות אפילו הסברה מוכחת בניכר למען מדינת בחירתו, כמוכן בלי שכר ולאורך תקופה רציפה כתושב במקום בו מדינתו אינה אהודה, כדוגמת מסורבי העליה של בריה"מ, אתיופיה או מדינה מוסלמית לשעבר. לצרכי זה, גם עולה מבוגר³⁵ יזכה באזרחות אחרי שירות עקבי במשמר האזרחי לאורך תקופה מסוימת, למשל.
3. עיקרון שלישי: שירות הוא יציאה מהסביבה הטבעית / משפחתית / קהילתית – ודווקא בשבת וחג במשך תקופה רציפה של שנה אחת לפחות!
4. עיקרון רביעי: שירות מניח היות המשרת נתון לפקודות מישוהו אחר ובעיקר, נתון למקרה או לצורך זולתו, על מנת להשתמש במיומנויות שנרכשו במיוחד כדי להציל את זולתו או את הכלל, או לעזור לו במצבים קשים - אין למשרת שליטה על ניצול זמנו ואין לו אפשרות לבחור מה לעשות בכל רגע ורגע³⁶. בעיני, מי שמכל סיבה שהיא מעדיף להישאר תושב על מנת להישאר אדון לניצול זמנו חייב בפדיון נפשו³⁷, ללא התחשבות באופן ניצול זמנו³⁸: בעבור כל הרוג מפעולה מלחמתית או פיגוע, על התושב לשלם ישירות ליורשי ההרוג³⁹ סכום של 5 שקלים (ואם

³⁴ "עֲרֵבִים זֶה לָזֶה".

³⁵ שלתפיסתי מקבל מיד תשובות אך לא אזרחות.

³⁶ לעניין זה, על פי תכתיבי הפוליטיקה הנוכחית המחייבים לכאורה לימוד תורה כל שעות הערות, איך חרדי יכול להיות רופא?

³⁷ מטרת כופר הנפש חינוכית, בדיוק כפי שמשה רבנו העיר לשבטים שרצו להישאר מעבר לירדן – עד שהסכימו להילחם יחד עם שאר בני ישראל, להיות שותפים מלאים לגורל ולעשייה.

³⁸ לימוד – כולל לימוד תורה, עבודה, בילויים, טיול וכו'.

³⁹ אם ההרוג עדיין לא התחתן, אך יש לו חברה מוכרת על ידי משפחתו, כי אז גם היא תחשב בין יורשיו. צריך להיות ברור שאם אשה נפגעת, כי אז החבר המוכר על ידי משפחתה יחשב גם בין יורשיה. אין למס הכנסה ולמס רכוש רשות לקחת חלק מהכספים שמועברים לקרבתו או ליורשיהם.

- התושב הוא במקרה מוסלמי, עליו לשלם 10 שקלים, כי דתו מחייבת ג'יהד⁴⁰ – כלומר, רצח מכוון של מי שאינו מוסלמי; ועל כל פצוע כתוצאה מפעולה מלחמתית או כתוצאה מפגיעה, על התושב לשלם לנפגע ישירות סכום של 2 שקלים (ואם התושב הוא מוסלמי, סכום של 5 שקלים, שוב כי ג'יהד היא מצוות דתו). פדיון נפש זה יגבה אוטומטית מכל תושב, בוגר, זקן או קטין מעל גיל בר מצווה, זכר או נקבה, על ידי המדינה וישולם לנפגעים תוך שבוע ימים מיום המקרה – ללא הטלת מס, אגרה או כל גביה אחרת. הערה חשובה לעניין פדיון נפש התושב: מי שנאלץ להישאר תושב בגלל מצב גופני קשה צריך להיות פטור מפדיון נפש, כי אין לו ברירה.
5. עיקרון חמישי: כיבוד מועדי המדינה וסמליה, כגון שירת ההמנון, הנפת הדגל בחגים הלאומיים, כיבוד ימי מנוחה הרשמיים של מדינתו, וכיבוד ימי עצמאות⁴¹ וימי הזיכרון של מדינתו.
6. עיקרון שישי: דיבור בשפת המדינה לפחות מחוץ לבית⁴². כפי שאיני מעלה על דעתי מוסד חינוכי בגרמניה בו ילמדו בטורקית, או בצרפת בו ילמדו בערבית-אלג'יראית, או בארה"ב בית ספר בו ילמדו בספרדית ואנגלית תהיה שפה זרה, כך ברור לי לחלוטין שתלמיד שנולד בארץ יתחנך בשפה הרשמית של ארצו, בעברית, בכל מוסדות החינוך של מדינתו. לא באנגלית, לא בערבית-פלסטינאית על ניבי שפה זו, לא ביידיש, לא באמהרית, לא ברוסית, לא בארמית או בכל שפה זרה אחרת. עולים חדשים הולכים לאולפן ומתאמצים להשתלב, וכל מי שנולד בארץ ומדבר בפרהסיה בשפה שאינה שפתנו הרשמית פשוט מבזה את העולים ומבטל את מאמציהם: העלבון הופך מלאומי גם לעלבון אישי⁴³.
7. העיקרון האחרון הוא תשלום מיסים; מי שאינו משלם את מלוא מיסיו אינו יכול להיקרא אזרח⁴⁴. חזקה על כולם, שהם משלמים את מסיהם כראוי, ואם פקיד חושד במרמה או בזדון, לכתחילה על הפקיד להוכיח את חשדותיו ואין להטיל על האזרחים או התושבים הוכחת חפותם בדיעבד.

במילים אחרות, קבלת אזרחות היא ההיפך הגמור בתפיסתי מהעיקרון הכלכלי "מה אני מרוויח מזה?", היא מנוגדת לאנוכיות ולקידוש הפרט, היא מנוגדת לתפיסת הזכויות האופנתית, היא מנוגדת לעצלות, אפילו מצד בעלי השליטה – כי היא קידוש הזולת והכלל גם יחד תוך הקרבת נוחות אישית, הקרבת כספים ואפילו חיים כאשר זו נדרשת למען הצלת הכלל וקיומו – ולפחות

⁴⁰ כפל מס זה ישאר בתוקף על כל תושב מוסלמי בוגר בארץ עד שאוניברסיטת אל-אזהר בקהיר תכריז כי אין הג'יהד נגד היהודים עוד בתוקף, כפי שאחרי קרוב לאלפיים שנה, הכנסייה הקתולית הכריזה על ביטול אשמת היהודים ברצח אלוהיה באיגרת האפיפיור nostra aetate.

⁴¹ ואם מדינתו היא ממלכה, אזי יום הולדת השליט או יום יסוד השושלת, וכיוצא באלה על פי חוקי אותה מדינה.

⁴² וזה אומר גם בבית הספר ובכל המוסדות, כמובן. בישראל, בבתי הכנסת גם כל התפילות בעברית (והן לא: חלקן עדיין בארמית).

⁴³ אגב כך, מפליא אותי תמיד התרגום לארמית של "אברהם זקן בא בימים" בבתי הכנסת: כולם הבינו את העברית, מעט מאוד אנשים במדינה מבינים את הארמית (כולל את ה"קדיש"), אך מסבירים לי תמיד שהתרגום בא "כדי שכולם יבינו". השתגעתי, או הפכתי פתאום לנטול היגיון? חייבים אנחנו לתרגם לעברית כל תפילה הכתובה בארמית, "ובעלה". הטענה כאילו "אבותינו קבעו" היא נכונה, אך קדמונינו חיו בתקופת החקלאות ובאמת לא דיברו עברית שוטפת, כי חיו בגלות בבל: אנחנו חיים בתקופת המכשור החשמלי והיושבים-בדידים, וכולנו יודעים דווקא עברית. קביעת אבותינו היתה נכונה לשעתה, היא שגויה לחלוטין היום והיא מכשילה אותנו מלקבל על עצמנו את מלוא משמעות גאולתנו. אני אישית מוכן להתאמץ לקבל את משיח צדקנו בשפתו ואיני רוצה עוד להישאר בעבר המוכר והלא טוב.

⁴⁴ גם עני או נכה שאינו משתכר דיו כדי לשלם מס הכנסה, כן משלם מס ערך מוסף, למשל. בזאת גם הוא תורם לכלל והתנאי נכון אפילו לגביו.

במשך תקופה משמעותית לגבי חלק מהעקרונות שמניתי, היא כיבוד השוני הנקודתי תוך הפנמת כל המשותף.

בישראל, מדינה המבקשת להגדיר את עצמה דמוקרטית ויהודית, יש צורך להגדיר עוד שני תנאים נוספים להגדרת אזרח: אזרח יהודי דואג ללמוד וללמד – לא רק קרוא, כתוב וחשבון, אלא לימוד רב-תחומי (בלעז: "אנציקלופדי"). בעיני, ציבור המדיר מלימודיו את התנ"ך והגמרא, למשל, אינו יכול להיות אזרח. גם ציבור שמדיר מלימודיו מדע או אומנות אינו יכול להיות אזרח. הבסיס לדרישה זו הוא כי חירות ושיוויון מושגים רק דרך שני דברים: לימוד ויכולת ביטוי ברבים.⁴⁵ התנאי התשיעי מוגבל בזמן⁴⁶: כל עוד קמים עלינו אויבים להשמידנו, חובה על כל גבר ועל כל אישה ללמוד לתפעל נשק⁴⁷. כי במקרה של פיגוע והמגן נפגע בעצמו, כל הקרוב והכשיר חייב לתפוס את נשק המגן ולחסל⁴⁸ את המפגע; ומאחר ורובנו גרים בערים, לא רק אימון פרט נחוץ, כי גם אימון כיתה חובה, כדי לדעת לפעול כצוות ולא לפגוע במגינים אחרים.⁴⁹

יתכן ויהיו מי שלא יסכימו לכפייה זו של הכלל על הפרט: מה פתאום לחייב שפה מסוימת בבית הספר, למשל? זה כביכול ביטול קבוצות מיעוט! בעיני, התערבות זו מבורכת: לכלל, למדינה יש כללים משלה ואחד החשובים בהם הוא חינוך מסוים, אחיד ועשיר, בשפה אחת מסוימת.⁵⁰ בדמיוני, האזרחים הכלולים במדינה הם כל אחד שונה מזולתו וכל אחד חיוני בעצמו, כגון קרני אור בצבעים השונים של הקשת, אשר כולם ביחד יוצרים אלומת אור לבן בוהקת: לא יתכן אור לבן בלי בליל של צבעים בתוכו; לא תיתכן מדינה בלי אזרחים מאוחדים למען קיום החברה ופיתוח התשתיות השונות - בין אם מוחשיות, בין אם רוחניות.

מאחר שהאזרחות היא בתפיסתי רצונית ומחייבת הוכחה פעילה, איני רואה כל בעיה מצד קבוצות תושבים (לא אזרחים!) להתארגן לתשתיות שירותים מחוץ למסגרת הלאומית, כולל שירותי חינוך, בריאות, או הטבות חברתיות בהתאם לתפיסת הקבוצה לה הם בוחרים להשתייך, על

⁴⁵ הכוונה במונח "ביטוי ברבים" היא פרסום כל דבר, ללא שום הגבלה, דרך הרשתות החברתיות ואמצעי התקשורת לסוגיהם. חסימת אדם מלומר את דברו היא פגיעה ביהדות ובדמוקרטיה (שהיא חלק מובנה מהיהדות) גם יחד.

⁴⁶ תנאי תשיעי זה כמובן לא יהיה תקף אחרי תבוסת אויבינו ואחרי השגת שלום בר קיימא מוכח שני דורות עם כל המדינות סביב מדינתנו.

⁴⁷ חייבים לדעת לתפעל שני סוגי נשק: גם אקדח, גם רובה, כולל אימון פרט ואימון כיתה – ומי שלא שירת בצבא מסיבה כלשהי חייב לעבור טירונות עד לרמה של אימון כיתה וסידרת רענון בתפעול הנשקים הללו ובאימון פרט וכיתה פעם בשנתיים: גבר כאישה.

⁴⁸ הכוונה היא בפירוש לפגוע למוות.

⁴⁹ בימי הביניים חוק היה מקובל באנגליה, על פיו כל אזרח היה מחויב לדעת לתפעל קשת וחץ וקיימו תחרויות ירי פעם בשנה, הכל למטרת התגוננות פעילה במקרה (שכיח) של מתקפה מצד בן אצולה "זר" (כלומר: שכן) על העיר.

⁵⁰ לגמרי חינוך, אגב, כי חינוך הוא שירות שהמדינה חייבת לתת לאזרחיה על מנת להבטיח קיימות החברה. אני גורס שכאשר החינוך אינו חינוך לחלוטין, ממעון הילדים עד לאוניברסיטה ועד בכלל למי שרוצה בכך וגם מסוגל לכך, אזי אין הוא יכול להיות חובה יותר ממקרה או מכונת כביסה: חינוך בתשלום הוא רק סחורה רצויה ויש לו תחליפים לפי בחירת המשלם; רק חינוך חינוך חינוך יכול להיות חובה ורק הוא מבטיח את קיימות הכלל. העובדה שיש בישראל ארבעה משרדי חינוך ("זרמים") עם תוכניות שונות, מקצועות שונים ושפות הוראה שונות, למשל, מצביעה בכאב על כך שאיננו מדינה אלא רק אוסף של קבוצות מסוכסכות, ועל כך שהתפיסה המנחה את מערכות החינוך בארצנו אינה אלא התפיסה הבעייתית בעיני של "לצאת לידי חובה", לפיה עושים, אבל לא עד הסוף, רק למראית עין, כדי לרצות את קבוצות הרעש והצלצולים. באופן יסודי יותר, ריבוי הזרמים מצביע על העובדה המצערת ממש, לפיה קיים בלבול אמיתי בין הוראה לבין חינוך. חינוך הוא הכן עניין של תפיסות עולם, דת ופוליטיקה, בעוד הוראה היא מה שמשרד ממשלתי יכול לעסוק בו תוך איחוד כל הקהילות והלאומים. להיקרא "משרד החינוך" היא הפרזה משוללת יסוד המסכנת את חלוקת התפקידים שבסוד הדמוקרטיה – אני מעדיף בהרבה לקרוא לו "משרד ההוראה", "משרד האוריינות" או מונח אחר, אמיתי יותר.

חשבונם המלא ללא שום תמיכת המדינה או הכרה במסגרת הזרה זו⁵¹. במילים אחרות, תושבים אינם יכולים ואינם רשאים לבקש זכויות שהמדינה מעניקה לאזרחים התורמים לה. בישראל, כבר קיימות כמה קבוצות כאלה, המתנהגות כך⁵².

ולהיפך: מכוח הגדרות אלה, אין שום פירוש מעשי למושגי "מיעוט" ו"בני מיעוטים" המבוססים על דת או לאום, כפי שמשמע לרוב היום תחת הכינוי "פלורליזם"⁵³. חשוב לי לציין כי במדינתנו היהודית, מי שאינו מכבד בפרהסיה את חוק הלאום⁵⁴, חוק החמץ ואת חוק שעות המנוחה כלשונם אינו תייר, אינו תושב ואינו אזרח: הוא עבריין.

לסיכום תפיסתי לגבי תייר:

- תייר הוא כל מי שכתובת המגורים הקבועה שלו היא בחו"ל והוא מחזיק דרכון זר.
- תייר נהנה מתשתיות המדינה ללא הגבלה, בתשלום כאשר נדרש לכך.
- תייר יכול להיות בעל רכוש במדינת ישראל: חוקי המדינה חלים על רכוש בבעלות תייר.
- מי שאינו מדבר את שפת המדינה בפומבי – אינו אזרח ואינו אפילו תושב: הוא תייר.
- מי שאינו מכבד את ימי המנוחה של המדינה כמוגדרים בחוק – אינו אזרח ואינו אפילו תושב. הוא לכל היותר עבריין. בישראל, יום המנוחה השבועי הקבוע בחוק הוא יום שבת.
- בישראל, מי שאינו מכבד את חוק החמץ אינו אזרח ואינו אפילו תושב. הוא לכל היותר עבריין.
- בוודאי שתייר אינו נהנה משום הטבה או זכות סוציאלית או אזרחית במדינה בה הוא מבקר.

לסיכום תפיסתי לגבי תושב:

- מעמד תושב נקנה מכוח הורשה, נישואין או כתובת מגורים.
- הזכות לעבוד בשכר עומדת לתושב במגזר הפרטי; אבל לא במגזר הציבורי, כולל לא במוסדות הוראה ציבוריים – ומכאן שאינו זכאי לפנסיה תקציבית, אם קיימת כזו.
- תושב יכול להיות בעל רכוש.
- תושב חייב לשלם מיסים בדומה לאלה של האזרח.
- במקרה של מלחמה או פיגוע, כל תושב חייב לשלם פדיון נפשו, אלא אם אינו מסוגל לשרת בגלל מצבו הרפואי הקשה.
- מאחר ותשתית תפיסת העולם של תושב היא ניצול, בישראל, אין הוא זכאי להנחות במסים השונים.
- תושב חייב לכבד את ימי המנוחה של המדינה ומועדיה – בישראל, שבת והחגים היהודיים והלאומיים, גם אם אינו יהודי.

⁵¹ כן, זו בדיוק הגדרה של "עבודה זרה" היום.

⁵² חלקן, המכובדות ביניהן מבחינתי, אפילו מסרבות לקבל חלק מהתשתיות – חשמל למשל – מהמדינה והן התארגנו כדי ליצר חשמל בהתאם לתפיסת עולמן.

⁵³ בעברית – רב-גונית.

⁵⁴ במיוחד סעיף 8 שלו.

- תושב חייב לכבד את כל חוקי המדינה – בישראל, היא מדינה יהודית, הוא חייב לכבד את חוקי הכשרות והחמץ, לפחות מחוץ לביתו.
- תושב נהנה מכל התשתיות הציבוריות, כגון כבישים, שירותי בריאות, שירותי ביטחון וכדומה, הניתנים חינם.
- תושב יהנה מהוראה חינם בכל הרמות עד לגיל הבגרות החוקית.
- תושב חייב לדבר בשפה הרשמית של מדינת מושבו מחוץ לביתו; בישראל, ידבר עברית.
- תושב יכול להישפט וליהנות מתנאי כליאה וענישה לפי המקרה, אך אינו יכול לשפוט. זכות העמידה במשפט של תושב אינה כוללת תביעה תקדימית או כללית, היא אישית בלבד. אם שיטת חבר מושבעים הדמוקרטית מקובלת במדינתו, תושב אינו יכול לשרת בו.
- אין לתושב אמירה לגבי שרטוט גבולות מדינת מושבו ולגבי קביעת חוקים בה.
- אין לתושב זכות הפגנה או מאחה; אין הוא רשאי להתנגד לשלטון המקיים את המדינה.
- תושב יכול לבחור בבחירות מקומיות – אך אינו יכול להיבחר בהן, ואינו זכאי לבחור ולהיבחר בבחירות ארציות.
- ניתן לגרש תושב ממקומו: הוא אינו מרגיש שייכות למדינת מגוריו.
- תושב שנפגע גופנית או נפשית מפעולת טרור יהפוך מייד לאזרח⁵⁵, גם אם לא עמד בשאר התנאים של הגדרת מעמד זה.

לסיכום תפיסתי בנושא האזרח:

- האזרחות היא מעמד אישי שאינו מגיע מכוח הורשה, נישואין או כתובת מגורים, אלא מכוח מאמץ אישי מוגדר.
- רק תושב ששירת חינם את הכלל, או זר לו מוחלט, לאורך תקופה מוגדרת בחוק (אך לא פחות משנה שלמה) יהפוך לאזרח.
- אזרח מדבר בשפה הרשמית של מדינתו מחוץ לביתו, אחרת הוא אינו נחשב אפילו לתושב, הוא תייר.
- אזרח שומר את מועדי מדינתו ולאומי וחוקי מדינתו. בישראל, אזרח שאינו יהודי שומר בנוסף למועדי דתו, גם את מועדי ישראל, כי מדינתנו יהודית בהגדרה.
- אזרח מכבד את סמלי מדינתו.
- אזרח מקיים את מדינתו: משלם מיסיו כראוי.
- אזרח נמנע מכל פעולה המסכנת את קיימות החברה ואת שלום שאר אזרחי ותושבי מדינתו, כגון מרד, המרדה, שיבוש הליך משפטי, חסימת דרכי תחבורה הפגנתית או שידול גורמים זרים להחרים את מדינתו או לפעול נגדה או נבחריה. אזרח הפועל כאמור בסעיף זה הופך מיד לתושב וגם נחשף לכל תביעה אפשרית בחוק נגדו.
- מי שפועל ככתוב יהנה מזכויות אזרחיות, שתייר או תושב אינו זכאי להן:
 - זכות לבחור וזכות להיבחר ברמה הלאומית והמקומית,

⁵⁵ הגדרה של פעולת טרור: כל אירוע פלילי בו מעורבים בני לאומים שונים נחשב לכתחילה כפעולת טרור.

- זכות לייצג את המדינה בתוך מוסדות מדינתו וגם מחוץ למדינתו, כולל זכות השתתפות בחבר מושבעים, כאשר שיטה זו קיימת במדינתו,
 - זכות לחינוך חינם לגמרי באוניברסיטה ובכל מוסד הוראה אחר בארץ,
 - זכות לקבלת מילגות קיום במהלך לימודיו, על בסיס מדדי פרנסה והצטיינות,
 - זכות לקבלת תשלומי המוסד לביטוח לאומי על סוגיהם,
 - זכות לקבלת הנחות מסוימות במיסים בגלל מצבו הרפואי⁵⁶,
 - זכות לשרת בשכר במוסדות לאומיים⁵⁷,
 - זכות לשרת במוסדות פיננסיים,
 - הזכות לשפוט ולהישפט על פי חוקי המדינה, כולל הזכות ליהנות מתנאי ענישה וכליאה נאותים, וכולל זכות לתבוע תביעות תקדימיות בשם עצמו⁵⁸,
 - וזכות הפגנה ומחאה.
- על מנת לתגמל את המשרתים שרות סדיר ביחידה בה עלולים להיפגע (יחידה קרבית למשל, כולל תומכי הלחימה באותה יחידה), יזכה בתוספת 50% בגובה הקצבאות של המוסד לביטוח הלאומי מתום שרותו לכל ימי חייו.
 - מי שמשרת ביחידה קרבית (כולל תומכי לחימה באותה יחידה) גם במילואים עד גיל הפטור, יזכה בעוד 50% תוספת קצבאות של המוסד לביטוח לאומי מגיל הפטור ועד סוף חייו⁵⁹.
 - לעומת זאת, אזרח העוסק בניצול אחרים יחזור להיות תושב: לדוגמא - נהג הרגיל לעקוף שיירה על השול⁶⁰, הממלא שקית פירות או ירקות משדה לא שלו ומוכר את הגזל, המלך שכר עובדיו, המבקר אצל זונה ויש לו אישה בבית, הגורף מעל 20% רווח על סחורתו, וכדומה.

הערה חשובה: אנשים סיעודיים שומרים על מעמדם מלפני הפיכתם לסיעודיים; אולם כאשר מישחו נולד נכה או סיעודי, הוא מקבל אזרחות אפילו ללא קשר למעמד הוריו או ליכולת שרות. ושוב אדגיש: אזרח, ורק אזרח, הוא הריבון במדינתו⁶¹.

אבדיל הבדל רב בין זכויות אזרחיות לבין זכויות הלאום: מדינת ישראל "שייכת" בהגדרתה ללאום היהודי, לפיכך רק אזרחים יהודים רשאים לשרטט את גבולותיה ולקבוע את מועדיה - קביעת הגבולות של מדינת ישראל היא זכות השמורה לאזרח בן הלאום היהודי ולא ל"סתם אזרח" או לתושב. זה קצת דומה לבעלים של רכבת, שאינו בהכרח יכול לנהוג בה, אך הוא היחיד הקובע את תוואי הקו ומועדי הנסיעות.

⁵⁶ אך לא בגלל מעמדו או השתייכותו לקבוצה זו או אחרת.

⁵⁷ בתי ספר, משטרה, בתי משפט וכדומה.

⁵⁸ זכות עמידה פרטית אך לא כללית.

⁵⁹ למעשה, מדובר בקצבת שארים ובקצבת זקנה בלבד.

⁶⁰ צולם יותר מפעמיים והוא לא מכוחות החירום.

⁶¹ לא אסיפה לאומית, לא צבא, לא פקידות, לא חבר שופטים, לא כל ישות אחרת ולא כל מנגנון או ארגון אחר, אינם ריבוניים. התייחסותי היא רק לבני אנוש פרטנים, לא לקבוצות ולא לאלוהי ישראל.

נא לשים לב לכך, כי בגלל שהאזרחות נובעת ממעשים בלבד ולא ממצב נתון כזה או אחר, יתכן כי יהודי, גם אם נולד בארץ, לא יוכל להיחשב אוטומטית אזרח בישראל⁶² ואילו "בן מיעוטי"⁶³ שמדבר עברית בפומבי ומניף דגל ישראל, שירת כאמור ומשלם מיסיו – כן יהיה אזרח על כל המשתמע מכך (למעט בקשר לקביעת גבולות ומועדים).

אינני נביא כמובן, אני סתם עוד זקן פשוט, אך אני מקווה שאימוץ ביטול אזרחות אוטומטית יועיל לקיום חברה בריאה; אילו הייתי נביא, יכולתי להבטיח או להפריח זאת מראש. בכל זאת, נראה לי שיש סיכוי סביר שהגישה המובעת כאן תאומץ גם על ידי מדינות אחרות ולאומים אחרים.

לפני שאסיים, נקודה דורשת הבהרה: כפי שאזרחות אינה קשורה ללאום, למכורה או להורשה ואינה מצב נתון מראש, כך היא אינה קשורה לדרכון. מדינה מעניקה את אותו הדרכון גם לתושב, גם לאזרח; כי דרכון הוא מסמך כלפי מדינות אחרות ואילו אזרחות היא דרגה במחויבות כלפי פנים. ואומנם אזרחות כן צריכה לבוא לידי ביטוי בתעודת הזהות – שהוא מסמך פנימי בלבד. בתעודת הזהות של תושב או של אזרח, באמת אין צורך ממשי לרשום מה הלאום של המחזיק בה למעט לקראת משאל עם על גבולות ישראל⁶⁴ או הקלה פקידותית בכל הנוגע לזכויות לאומיות הנהוגות בארץ, כגון סדרי נישואין, גירושין או קבורה. איני רואה כל בעיה, אגב, באזרחות כפולה או משולשת, ככל שמאפשרות ומסדירות זאת האמנות בין המדינות כאשר תנאי האזרחות השונים מולאו כולם גם יחד על פי ההגדרות השונות בכל מדינה ומדינה.

שאלות משאל-עם בנושא מושג האזרחות

אם דברי נראים לך, וגם אם לאו, כאזרח (או אזרחית) וריבון במדינתך שברצונך להשפיע, טוב לענות לשאלון משאל-העם הלא רשמי להלן. נא להעתיק את השאלות לקובץ word קטן, למחוק את התשובות המיותרות ובכך לסמן את תשובתך האישית ולשלוח לכתובת הדוא"ל kirtsonenu@walla.co.il לשם חישוב סטטיסטי בראש חודש, אשר ישלח למרכז מחקר ומידע של כנסת ישראל במטרה לאפשר גישה אליו לכלל.

השאלות מבקשות להתייחס למדינת ישראל של חלומותיך ותקוותיך, ממש **לא** של אילוצים או של מציאות! רצוי לענות לפי רצונך לתיקון העתיד, ללא התחשבות בעמדה מפלגתית או דתית, או בהשפעת כלי תקשורת או כל מי שמנסים להשפיע עליך.

⁶² אינו מדבר בפומבי בעברית, אינו משרת, מורשע כמי שאינו משלם מלוא מיסיו, מוציא דיבה על עמו או מדינתו (להבדיל לביקורת). וצריך לשים לב לכך, שביקורת מבוססת תמיד על עובדות פרטניות שניתן להוכיח. טעון כללי או לא מבוסס עובדות אינו יכול להיחשב ביקורת, מזמין הפליה נגד מדינתו מצד גורמים זרים, תולש או שורף דגל המדינה או בוגד בה – בקיצור, כל מעשה לעומתי למדינת ישראל פוסל אזרחות.

⁶³ ביטוי מכוער, שרק מביע אדנות, והוא חסר משמעות ואינו נכון לפי תפיסתי.

⁶⁴ נמצאו חושדים בגזענות כאשר רושמים לאום. אומנם, אם באמת אנחנו מתכוונים להיות "מדינה יהודית", רישום הלאום כן מחויב המציאות, אין בו שום גזענות והוא שונה מאזרחות לפחות לענייני קביעת גבולות מדינת ישראל, כי אין אצלי "אזרחות לאומית", היא רק אישית. ואומנם קיימות זכויות חשובות השייכות ללאומים שונים כגון תחזוקת מוסדות תרבות (לא אוריינות!), סדרי קבורה או משפט בתחומים מסוימים כפי שהמדינה קבעה, והן אינן זכויות אזרחיות, רק לאומיות.

שאלון משאל-עם 13

13-1	האם נכון לקבוע שכל אדם נולד 'תושב', ושהאזרחות נובעת ממאמץ אישי בהגיעו לגיל הבגרות הרשמית ?	כן	לא	דלג
13-2	האם נכון שתושב עסוק בעיקר בניצול, ושחובותיו אינן כוללות שרות למען הכלל ?	כן	לא	דלג
13-3	האם נכון לדבר רק בעברית מחוץ לביתנו הפרטי ?	כן	לא	דלג
13-4	האם רצוי שתושב יהנה רק בזכות עמידה פרטית בבית משפט ?	כן	לא	דלג
13-5	האם נכון לאפשר לתושב לבחור רק בבחירות המקומיות ?	כן	לא	דלג
13-6	האם נכון לאסור על תושב להיבחר, בבחירות המקומיות והארציות גם יחד ?	כן	לא	דלג
13-7	האם נכון שתושב אינו זכאי להנחות במיסים ?	כן	לא	דלג
13-8	האם נכון למנוע מתושב כל משרה בשירותים ממשלתיים (כולל הוראה ומשפט), בשירותים העירוניים, והכספיים ?	כן	לא	דלג
13-9	האם נכון לחייב תושב בפדיון נפשו בכל מקרה של פיגוע או מלחמה ?	כן	לא	דלג
13-10	האם נכון ומוצדק לחייב תושב מוסלמי בפדיון נפש מוגדל ?	כן	לא	דלג
13-11	האם נכון להעניק אזרחות רק על סמך שרות למען הכלל לתקופה רציפה הנקבעת בחוק, שמתאפיין בחוסר שליטה על זמנו ועל מעשיו ?	כן	לא	דלג
13-12	האם נכון שרק אזרח מוסמך לבחור ולהיבחר בכל הבחירות, המקומיות והארציות ?	כן	לא	דלג
13-13	האם אי-תשלום מיסים כחוק שולל אזרחות, בנוסף לכל עונש אחר ?	כן	לא	דלג
13-14	האם סיוע לאויב בכל צורה שולל אזרחות, בנוסף לכל עונש אחר ?	כן	לא	דלג
13-15	האם נכון לחייב לימוד רב תחומי כתנאי לאזרחות ?	כן	לא	דלג
13-16	האם נכון לקבוע שגבולות המדינה יקבעו רק על ידי אזרחים יהודים ?	כן	לא	דלג
13-17	האם נכון לקבוע מעמדות האזרח והתושב במשאל עם רשמי בלבד ?	כן	לא	דלג
13-18	האם רק אזרח – להבדיל מתושב – מורשה לשרת בשרות הפקידותי הציבורי, החינוכי, המשפטי והכספי ?	כן	לא	דלג
13-19	פירוש "פוליטיקה" הוא פעילות לטובת הכלל. לכן, האם נכון למנוע אזרחות מכל מי שאינו עוסק בפוליטיקה ?	כן	לא	דלג